

Δράση: Επιμόρφωση εκπαιδευτικών και μελών της εκπαιδευτικής κοινότητας
Υποδράση: Ενδοσχολική Επιμόρφωση, Επιστ.υπεύθυνη: Μαρία Λιακοπούλου

ΘΕΜΑΤΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΩΝ ΔΥΣΚΟΛΙΩΝ ΣΤΟ ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Περιλήψεις

25&26 Ιουνίου 2012
Καλλιτεχνικό Σχολείο Ηρακλείο

Θέματα μαθησιακών δυσκολιών στο σύγχρονο διαφοροποιημένο σχολείο

Αγγελική Μουζάκη

Οι δυσκολίες στη μάθηση της ανάγνωσης εκδηλώνονται συνήθως με σοβαρά προβλήματα στην ταχεία και ακριβή αποκωδικοποίηση του γραπτού λόγου και περιγράφονται ως βασικό χαρακτηριστικό της “ειδικής διαταραχής της ανάγνωσης» ή «δυσλεξία» (Mouzaki & Sideridis, 2007). Αν και ο πυρήνας της διαταραχής έχει αποδοθεί σήμερα από μεγάλη ομάδα μελετητών κυρίως στην ελλειμματική ικανότητα φωνολογικής επεξεργασίας, παράλληλα ελλείμματα έχουν περιγραφεί να αφορούν την απομνημόνευση, ταχύτητα ανάκλησης και επεξεργασία γλωσσικών πληροφοριών αλλά και την άμεση οπτική μνήμη και αντίληψη. Η πολυσύνθετη φύση των αιτιολογικών παραγόντων που συνδέονται με την ειδική αναγνωστική διαταραχή επιβάλλει την αναγκαιότητα ευελιξίας στην παροχή παρεμβατικών υπηρεσιών και μακρόχρονης προοπτικής υποστήριξης, η οποία απαιτεί ένα οργανωμένο πλαίσιο συντονισμού και προσφοράς διδακτικής βοήθειας μέσα στο σύγχρονο σχολείο.

Σύμφωνα με τις Snow, Burns & Griffin (1998), η έγκαιρη διδακτική παρέμβαση - σε παιδιά της πρώτης και δευτέρας δημοτικού- είναι ιδιαίτερα αποτελεσματική για την ανάπτυξη δεξιοτήτων μάθησης του γραπτού λόγου. Ο έγκαιρος εντοπισμός των παιδιών που ανήκουν σε ομάδες υψηλού κινδύνου και η έγκαιρη παροχή ειδικά σχεδιασμένης παρεμβατικής διδασκαλίας συνιστά τον πιο

αποτελεσματικό τρόπο αντιμετώπισης δυσκολιών μάθησης σε καίρια γνωστικά αντικείμενα, όπως είναι η ανάγνωση. Δυστυχώς όμως η έγκαιρη διδακτική παρέμβαση δεν είναι πάντοτε εφικτή, εξαιτίας εμποδίων που προκύπτουν από τον ίδιο τον ορισμό των μαθησιακών διαταραχών και θεσμοθετημένων διαγνωστικών πρακτικών. Για παράδειγμα, στη χώρα μας ο χρόνος παραπομπής και οι κοινές διαγνωστικές πρακτικές είναι αξιοσημείωτα βραδείς και συχνά αποκλείουν την έγκαιρη και αποτελεσματική αντιμετώπιση των μαθησιακών δυσκολιών, πριν αυτές εδραιωθούν και προκαλέσουν σημαντικά χάσματα στη μάθηση. Κατά αυτόν τον τρόπο τις περισσότερες φορές τα μαθησιακά ελλείμματα μπορούν να επεκταθούν πέρα από το αρχικό αντικείμενο που σχετίζεται με την ειδική διαταραχή (π.χ. ειδική διαταραχή της ανάγνωσης) και να δημιουργήσουν μια εικόνα γενικευμένης μαθησιακής

διαταραχής (Παντελιάδου, 2000). Παράλληλα οι δυσκολίες αυτές στη μάθηση δημιουργούν στο παιδί πολλαπλές μαινώσεις και αρνητικά συναισθήματα για το σχολείο τα οποία είναι δύσκολο να αναστραφούν με κατοπινή υποστήριξη (Mather & Goldstein, 2001).

Παρόλα αυτά η κατάλληλη παρεμβατική διδασκαλία είναι σε θέση να αμβλύνει σημαντικά τις δυσκολίες μάθησης στην ανάγνωση, βελτιώνοντας την επίδοση του μαθητή σε βασικές δεξιότητες αποκωδικοποίησης και κατανόησης του κειμένου και εξασφαλίζοντας την ουσιαστική ένταξη του μαθητή στη μαθησιακή διαδικασία. Σύγχρονα νευροφυσιολογικά ευρήματα υποδεικνύουν με εντυπωσιακό τρόπο ότι με την κατάλληλη διδακτική παρέμβαση είναι δυνατή ακόμη και η αναστροφή ενός δυσλειτουργικού μηχανισμού της ανάγνωσης και της εδραίωσης ενός εγκεφαλικού μηχανισμού κατά πολύ όμοιου με εκείνον που παρατηρείται σε παιδιά που δεν αντιμετώπισαν ποτέ δυσκολίες στην ανάγνωση (Σίμος, Μουζάκη & Παπανικολάου, 2002). Οι διδακτικές παρεμβάσεις ποικίλλουν όμως τόσο κατά την θεωρητική τους θεμελίωση όσο και κατή τη διδακτική τους μεθοδολογία τους με αποτέλεσμα μην είναι όλα τα παρεμβατικά προγράμματα εξίσου αποτελεσματικά (Vellutino, Fletcher, Snowling & Scanlon, 2004). Επιπλέον οι παρεμβατικές υπηρεσίες οφείλουν να στοχεύουν στην ικανοποίηση ενός πλήθους αναγκών (π.χ. γνωστικών δεξιοτήτων, ψυχοκοινωνικής στήριξης και προσαρμογής, συμβουλευτικής γονέων, κ.τ.λ.).

Βιβλιογραφία

- 1) Παντελιάδου, Σ. (2011). Μαθησιακές δυσκολίες και εκπαιδευτική πράξη. Αθήνα: Πεδίο.
- 2) Πολυχρόνη, Φ. (2011). Ειδικές Μαθησιακές Δυσκολίες. Αθήνα: Πεδίο.
- 3) Αναγνωστόπουλος Δ.Κ. & Σίνη, Α.Θ. (2005) Διαταραχές Σχολικής Μάθησης και Ψυχοπαθολογία. Αθήνα: Εκδόσεις Βήτα.
- 4) Καλαντζή-Αζίζι, Α. & Ζαφειροπούλου, Μ. (2004). Προσαρμογή στο σχολείο: Πρόληψη και αντιμετώπιση δυσκολιών. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα
- 5) Κάκουρος, Ε. & Μανιαδάκη, Κ. (Επιμ.) (2012). Διαταραχή ελλειμματικής προσοχής - υπερκινητικότητα. Θεωρητικές προσεγγίσεις και θεραπευτική αντιμετώπιση. Αθήνα: Gutenberg.

Διαταραχή Ελλειμματικής Προσοχής- Υπερκινητικότητα (ΔΕΠ-Υ)

Αγγελική Μουζάκη

Τα τελευταία 30 χρόνια έχει αυξηθεί εντυπωσιακά ο αριθμός των μελετών με αντικείμενο τις διαταραχές της προσοχής και την υπερκινητικότητα ενώ αντίστοιχα έχει αυξηθεί και το ενδιαφέρον γονέων και εκπαιδευτικών για το ίδιο θέμα. Η προσοχή και η συγκέντρωση είναι παράγοντες που συμβάλλουν αποφασιστικά τόσο στην απόκτηση ακαδημαϊκών δεξιοτήτων και γνώσεων, όσο γενικότερα στην ικανότητα συμμετοχής στην εκπαιδευτική διαδικασία και για αυτό συνεχίζεται η μελέτη τους συστηματικά.

Η διαταραχή ελλειμματικής προσοχής - υπερκινητικότητα (ΔΕΠ-Υ) εκδηλώνεται στα παιδιά με απροσεξία και/ή παρορμητικότητα-υπερκινητικότητα (σε βαθμό που δεν αντιστοιχεί στην ηλικία τους) και επηρεάζει την ικανότητα τους για μάθηση. Η πλειονότητα των ειδικών εκτιμά ότι η ΔΕΠ-Υ παρουσιάζει συχνότητα μεταξύ 3%-5% στο μαθητικό πληθυσμό, και είναι έκδηλη σε όλη τη διάρκεια της ζωής του ατόμου.

Τα παιδιά με ΔΕΠΥ τείνουν να είναι υπερδραστήρια ή/και παρορμητικά με μειωμένη την ικανότητα ελέγχου της συμπεριφοράς αλλά και της εστίας της προσοχής τους (τόσο σε εξωτερικά ερεθίσματα όσο και σε εσωτερικές καταστάσεις), ενώ παρουσιάζουν αυξημένη ευαισθησία στην απόσπαση της προσοχής από άσχετα ερεθίσματα. Τέτοιες δυσκολίες προσοχής εμφανίζονται συχνά και σε παιδιά με μαθησιακές διαταραχές και σε κάποιες άλλες περιπτώσεις μπορεί να αποτελούν συνέπειες προγεννητικών καταστάσεων, όπως το εμβρυικό αλκοολικό σύνδρομο και το χαμηλό βάρος γέννησης. Αντίστοιχα, η αιτιολογία της ΔΕΠ-Υ αποδίδεται συχνότερα σε βιολογικούς παράγοντες που επηρεάζουν τη δραστηριότητα των νευροδιαβιβαστών στον εγκέφαλο και οι οποίοι έχουν ισχυρή γενετική αιτιολογία. Σήμερα έχουμε αρκετές ενδείξεις ότι η ΔΕΠ-Υ έχει κληρονομική βάση, και συγκεκριμένα αν ένα άτομο στην οικογένεια έχει διαγνωστεί με ΔΕΠ-Υ υπάρχει 25%-35% πιθανότητα ότι και κάποιο άλλο άτομο στην ίδια οικογένεια έχει επίσης ΔΕΠ-Υ. Από την άλλη μεριά όμως, η βαρύτητα εκδήλωσης της ΔΕΠ-Υ, τα δευτερογενή και συνοδά προβλήματα καθώς και η έκβασή της φαίνεται να επηρεάζονται περισσότερο από το περιβάλλον του παιδιού.

Η διάγνωση της ΔΕΠ-Υ γίνεται μετά από πολυεπίπεδη και διεπιστημονική προσέγγιση η οποία βασίζεται σε συγκεκριμένα χαρακτηριστικά της συμπεριφοράς του παιδιού που παρατηρούνται για μια εκτεταμένη χρονική περίοδο. Μεμονωμένα

συμπτώματα της ΔΕΠ-Υ μπορεί να εμφανιστούν σε πολύ μεγάλο ποσοστό τυπικών παιδιών για αυτό είναι αποφασιστικής σημασίας να εκτιμηθεί από ειδικούς ο αριθμός και η βαρύτητα των συμπεριφορικών

χαρακτηριστικών τα οποία θα πρέπει να αποκλίνουν σημαντικά από αυτό που θεωρείται τυπική συμπεριφορά για κάθε συγκεκριμένη ηλικιακή ομάδα. Η διάγνωση βασίζεται στα αποτελέσματα από τη χρήση ποικίλων μέσων όπως είναι η συνέντευξη με το παιδί και τους γονείς του, η κλινική παρατήρηση, οι κλίμακες αξιολόγησης (από γονείς και δασκάλους), οι ψυχομετρικές δοκιμασίες κ.ά.

Μέχρι πρότινος στην Ελλάδα δεν υπήρχαν διαθέσιμα εργαλεία σταθμισμένα και ειδικά σχεδιασμένα για τη σφαιρική αξιολόγηση των βασικών παραμέτρων της προσοχής. Τα τελευταία χρόνια όμως αναπτύχθηκαν και σταθμίστηκαν σε πανελλαδικό δείγμα κλίμακες αξιολόγησης (για γονείς και εκπαιδευτικούς) οι οποίες παρέχουν τη δυνατότητα συλλογής πληροφοριών για ένα ευρύ φάσμα συμπεριφορών καθώς επίσης και ειδικές κλίμακες για την ανίχνευση των συμπτωμάτων της ΔΕΠ-Υ. Επιπλέον, ανιχνευτικές δοκιμασίες αξιολόγησης της προσοχής και της συγκέντρωσης αναπτύχθηκαν και σταθμίστηκαν από ειδικούς επιστήμονες των τμημάτων Ψυχολογίας και Παιδαγωγικού Δημοτικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Κρήτης στο Ρέθυμνο με απώτερο στόχο την εξαγωγή αξιόπιστων στοιχείων για τον καλύτερο σχεδιασμό προγραμμάτων εξατομικευμένης εκπαιδευτικής παρέμβασης.

Η θεραπευτική αντιμετώπιση της ΔΕΠ-Υ αποτελεί μακρά και δύσκολη διαδικασία η οποία συχνά διακρίνεται σε επιμέρους παρεμβάσεις (σε εκπαιδευτικό, ψυχοκοινωνικό και νευροχημικό επίπεδο). Καλύτερα αποτελέσματα φαίνεται όμως να έχουν οι εξατομικευμένες παρεμβατικές προσεγγίσεις οι οποίες είναι πολυεπίπεδες και συνδυαστικές στην προσέγγισή τους. Για παράδειγμα, ο συνδυασμός γνωσιακο-συμπεριφοριστικής παρέμβασης και συμβουλευτικής φαίνεται να έχει καλά αποτελέσματα, και σε κάποιες περιπτώσεις που κρίνεται απαραίτητο, η φαρμακευτική αγωγή η οποία χρησιμοποιείται για να εξισορροπήσει την εγκεφαλική δραστηριότητα. Γνωσιακο-συμπεριφοριστικές παρεμβάσεις μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να βοηθήσουν α) τα παιδιά και τους εφήβους να καταλάβουν και να διαχειριστούν καλύτερα τη διαφορετικότητά τους μέσω της μείωσης των παρορμητικών και διασπαστικών μορφών συμπεριφοράς, της ανάπτυξης του αυτοελέγχου και μείωσης του άγχους, β) τους ενήλικες στο περιβάλλον του παιδιού (π.χ. γονείς και δασκάλους) να κατανοήσουν την ύπαρξη της διαταραχής και να αναπτύξουν ένα υποστηρικτικό πλαίσιο για το παιδί με την ανάπτυξη θετικού κλίματος και την υποστήριξη της αυτοεκτίμησής του.

Στη διάρκεια μιας πολυεπίπεδης προσέγγισης απαιτείται στενή συνεργασία του σχολικού ψυχολόγου με την οικογένεια και τον εκπαιδευτικό του παιδιού, αλλά και με

άλλους ειδικούς που πιθανόν να είναι απαραίτητο να συνεισφέρουν στην αντιμετώπιση του προβλήματος (π.χ. λογοθεραπευτές, εργοθεραπευτές, κ.ά.). Η παρέμβαση τότε δεν περιορίζεται μόνο στο γνωστικό/μαθησιακό επίπεδο αλλά και σε επίπεδο συμπεριφοράς, διαπροσωπικών σχέσεων, κ.ά. στο πλαίσιο μιας συνολικής θεώρησης της λειτουργικότητας του παιδιού και της οικογένειας.

Βιβλιογραφία

- Καλαντζή- Αζίτζι, Α., Κ. Αγγελή, Γ. Ευσταθίου (2005) *Ελληνική Κλίμακα Αξιολόγησης της ΔΕΠ/ Υ-IV* (Στάθμιση της ADHD Rating Scale -IV των G. J. Du Paul, T. J. Power, A.D. Anastopoulos & R. Reid). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Κάκουρος, Ε. & Μανιαδάκη, Κ. (2012) (Επιμ.) *Διαταραχή Ελλειμματικής Προσοχής – Υπερκινητικότητα : Θεωρητικές Προσεγγίσεις & Θεραπευτική Αντιμετώπιση*. Αθήνα: GutenbergΚάκουρος, Ε. (επιμ.) (2001). *Το υπερκινητικό παιδί. Οι δυσκολίες του στη μάθηση και στη συμπεριφορά*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Κουρκούτας, Η. (2011). *Προβλήματα συμπεριφοράς στα παιδιά: Παρεμβάσεις στο πλαίσιο της οικογένειας και του σχολείου*. Αθήνα: Τόπος.
- Κουρκούτας, Η. & Chartier, J.P. (Επιμ.) (2008). *Παιδιά και έφηβοι με ψυχοκοινωνικές και μαθησιακές διαταραχές: Στρατηγικές παρέμβασης*. Αθήνα: Τόπος.
- Σίμος, Π., Μουζάκη, Α. & Σιδερίδης, Γ. (2008). *Τεστ Αξιολόγησης της λειτουργίας της Συγκέντρωσης και Προσοχής στο δημοτικό σχολείο (ΑΣΥΠ)*. Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων – ΕΠΕΑΕΚ

A. Ψυχοκοινωνικά χαρακτηριστικά και ψυχοκοινωνικές-ψυχοπαιδαγωγικές παρεμβάσεις για Παιδιά με Υπερκινητικότητα και Προβλήματα Συμπεριφοράς.
B. Αυτιστικό φάσμα και Asperger: Ψυχοκοινωνικά χαρακτηριστικά και παρεμβάσεις στο πλαίσιο του Σχολείου

Ηλίας Κουρκούτας

Στο πρώτο μέρος του σεμιναρίου θα αναλυθούν οι κλασσικές διαγνωστικές προσεγγίσεις και ο τρόπος κατανόησης της υπερκινητικότητας-ΔΕΠΥ, προσεγγίσεις οποίοι έχουν επηρεαστεί από το Ιατρικό μοντέλο αντίληψης των παιδικών διαταραχών. Το αποτέλεσμα της κυριαρχίας αυτών των αντιλήψεων είναι η αδυναμία βαθύτερης και ουσιαστικής κατανόησης των προβλημάτων των παιδιών, καθώς και «παθολογικοποίησης»/ «συνδρομοποίησης» τους (π.χ. αυτός είναι ΔΕΠΥ θέλει ψυχίατρο!) και αναπόφευκτα της αποποίησης του ψυχοπαιδαγωγικού ρόλου του εκπαιδευτικού. Οι προσεγγίσεις αυτές δεν λαμβάνουν υπόψη ούτε τη διαχρονική εξέλιξη των συμπτωμάτων των παιδιών, ούτε τα προσωπικά τους βιώματα, αλλά ούτε και τις οικογενειακές και κοινωνικές παραμέτρους που συμβάλλουν στην έκλυση και επιδείνωση των συγκεκριμένων δυσκολιών/διαταραχών. Στο σεμινάριο, θα παρουσιαστεί, αντίθετα, ένα άλλο μοντέλο (κοινωνικό μοντέλο) κατανόησης της παιδικής υπερκινητικότητας και μέσα από την παρουσίαση και ανάλυση κλινικών περιπτώσεων παιδιών με υπερκινητικότητα και προβλήματα συμπεριφοράς θα δοθούν κατευθύνσεις και πρακτικές συμβουλές για τον τρόπο αντιμετώπισης τους στο πλαίσιο του σχολείου. Θα συζητηθούν, επίσης, ζητήματα που συνδέονται με την εφηβική δυναμική και τα προβλήματα συμπεριφοράς.

Στο δεύτερο μέρος του σεμιναρίου θα αναλυθούν και θα εξηγηθούν τα βασικά χαρακτηριστικά, οι ιδιαιτερότητες και ο τρόπος λειτουργίας των παιδιών-εφήβων που ανήκουν στο αυτιστικό φάσμα/σύνδρομο Asperger και θα παρουσιαστούν οι γενικές κατευθύνσεις για τον τρόπο αντιμετώπισης τους.

Επισημαίνεται ότι ένα μέρος και των 2 εισηγήσεων θα βασισθεί σε περιπτώσεις και δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι ίδιοι οι εκπαιδευτικοί στην καθημερινή πράξη.

Βιβλιογραφία

1. Κουρκούτας Ηλίας (2011). *Προβλήματα συμπεριφοράς στα παιδιά. Παρεμβάσεις στο πλαίσιο της οικογένειας και του σχολείου*. Αθήνα: Τόπος
2. Lee Heward William (2011). *Παιδιά με ειδικές ανάγκες. Μια εισαγωγή στην Ειδική Εκπαίδευση*. Αθήνα: Τόπος
3. Attwood Tony (2012). *Σύνδρομο Asperger Ένας Πλήρης Οδηγός*. Αθήνα: Πεδίο

